

ОСОБЛИВОСТІ ОСКАРЖЕННЯ ДІЙ УПОВНОВАЖЕНИХ ОСІБ ДО СУДУ ПІД ЧАС ВИКОНАВЧОГО ПРОВАДЖЕННЯ

ФОМІН Артем Юрійович - Київський національний університет імені Тараса Шевченка

УДК 347.95

В данной статье автор анализирует проблемные вопросы относительно обжалования действий уполномоченных лиц к суду во время исполнительного производства в Украине. В работе рассмотрены ключевые вопросы права физических и юридических лиц в исполнительном производстве по поводу обжалования действий (бездействия) государственных исполнителей.

Ключові слова: виконавче провадження, виконавча служба, скарга, оскарження рішень, Кодекс адміністративного судочинства України.

Постановка проблеми

У чинному процесуальному законодавстві для фізичних і юридичних осіб – учасників публічно-правових відносин, передбачено досить багато механізмів захисту своїх прав, свобод, законних інтересів від рішень, дій, бездіяльності суб'єктів державної виконавчої служби. До переліку такого законодавства можна віднести Конституцію України, Кодекс адміністративного судочинства України, Цивільний процесуальний кодекс України, Закони України «Про виконавче провадження», «Про звернення громадян» та інші нормативно-правові документи.

Дивлячись на той факт, що розгляд цієї категорії справ у судовому порядку проводиться за дещо складною процедурою, потрібно неухильно дотримуватись при цьому як правових норм, що гарантують права осіб, які беруть участь у справі, так і правил про ідентифікацію правового статусу осіб,

що беруть участь у виконавчому провадженні.

Аналіз останніх досліджень та публікацій

Дослідженням різних аспектів зазначеного питання займалися такі вчені, як М.А. Гурвича, М.К. Юкова, М.К. Треушнікова, В.М. Шерстюка, В.Е. Беляневича, Д.М. Притики, В.В. Сухонос, М.І. Титова, В.С. Щербини, С.Я. Фурса, С.В. Щербак, В.Д. Чернадчук.

Метою цієї статті є дослідження особливостей при оскарженні дій або бездіяльності суб'єктів виконавчого провадження з урахуванням останніх тенденцій становлення та розвитку виконавчого процесу як самостійної галузі правової науки з урахуванням проблем як теоретичних, так і практичних під час виконавчого процесу.

Виклад основного матеріалу

Гарантією прав фізичних і юридичних осіб у виконавчому провадженні є можливість оскарження дій або бездіяльності державних виконавців. Чинним законодавством України передбачено широке коло можливостей впливу на хід виконавчого провадження як для фізичних, так і юридичних осіб. Особливо популярними, які використовуються на даний час, є створення перешкод у виконавчому провадженні з метою затягування, зупинення або закриття останнього.

Проте, автор цієї статті не ставить вказаної собі за мету. Навпаки, у статті викладено дієві засоби щодо застосування впливу суду на дії уповноважених осіб органів Державної виконавчої служби під час виконання виконавчого провадження та задоволення скарг на неправомірні рішення, дії чи бездіяльність таких суб'єктів оскарження, так як, на жаль, неодноразово виникають обставини, коли дії або бездіяльність того або іншого державного виконавця призводять до невиконання посадовими особами Державної виконавчої служби передбачених та покладених Законом на них обов'язків.

Такі рішення, дії та бездіяльність державного службовця, якими є працівники органів Державної виконавчої служби, а саме: керівники та державні виконавці (стаття 4 Закону України «Про державну виконавчу службу») [3], можуть бути оскаржені особою, яка вважає, що її права порушено.

Стаття 4 Закону України «Про державну виконавчу службу» визначає, що державний виконавець є представником влади і здійснює примусове виконання судових рішень, постановлених іменем України, та рішень інших органів (посадових осіб), виконання яких покладено на державну виконавчу службу, у порядку, передбаченому законом [3].

Відповідно до статті 13 Закону України «Про державну виконавчу службу», дії або бездіяльність державного виконавця можуть бути оскаржені до вищестоящої посадової особи або до суду у порядку, встановленому законом. Незважаючи на те, що в цій статті не зазначено можливості оскарження рішення державного виконавця, іншими законодавчими актами передбачено можливість оскарження рішення, дії або бездіяльності державного виконавця. Так, згідно з частиною третьою статті 6 Закону України «Про виконавче провадження» рішення, дії або бездіяльність державного виконавця можуть бути оскаржені в порядку, встановленому цим Законом, а відповідно до частини першої статтею 12 Закону України «Про виконавче провадження» встановлені загальні права учасників виконавчого провадження до яких, зокрема, відноситься можливість оскаржувати рішення, дії або

бездіяльність державного виконавця з питань виконавчого провадження.

Суб'єктний склад сторін спору про оскарження рішення, дії або бездіяльності державного виконавця чи іншої посадової особи ДВС регламентується нормами ЦПК і Закону України «Про виконавче провадження» [4].

При розгляді судами справ за скаргами на рішення, дії або бездіяльність державного виконавця чи іншої посадової особи державної виконавчої служби (далі - ДВС) мають безумовно бути враховані положення статей 40, 55, 56 Конституції України [8]; статті 6 Конвенції про захист прав людини і основоположних свобод, міжнародними договорами; Цивільний процесуальний кодекс України (далі - ЦПК); розділ XIV Господарського процесуального кодексу України (далі - ГПК); Кодекс адміністративного судочинства України (далі - КАС); пункт 10 частини другої статті 16, статті 1166, 1167, 1174 Цивільний кодекс України (далі - ЦК); статті 187, 189, 194 - 197 Сімейного кодексу України; закони України «Про державну виконавчу службу», «Про виконавче провадження», «Про звернення громадян» та інші нормативно-правові акти, які врегульовують ці питання [5].

Так, законодавцем прямо передбачено право учасників виконавчого провадження на оскарження рішень, дій або бездіяльності посадових осіб державної виконавчої служби. Загальний порядок такого оскарження передбачений статтею 82 ЗУ «Про виконавче провадження» [4].

Проте, за змістом статті 383 ЦПК у редакції Закону України від 4 листопада 2010 року № 2677-VI «Про внесення змін до Закону України «Про виконавче провадження» та деяких інших законодавчих актів України щодо вдосконалення процедури примусового виконання рішень судів та інших органів (посадових осіб)», який набрав чинності 9 березня 2011 року, із скаргою на рішення, дії або бездіяльність державного виконавця чи іншої посадової особи ДВС з 9 березня 2011 року можуть звернутися лише сторони виконавчого провадження [6].

У розумінні статті 8 Закону України «Про виконавче провадження» сторонами у вико-

навчому провадженні є стягувач і боржник. При цьому, до сторін, які можуть оскаржити рішення, дії або бездіяльність державного виконавця чи іншої посадової особи державної виконавчої служби належать також їх представники, які мають право представляти їхні інтереси.

Тому рішення, дії чи бездіяльність державного виконавця відповідного органу або іншої посадової особи державної виконавчої служби щодо виконання судового рішення можуть бути оскаржені сторонами виконавчого провадження до суду, який видав виконавчий документ, а іншими учасниками та особами, які залучаються до проведення виконавчих дій - до відповідного адміністративного суду в порядку, передбаченому законом. Зазначене стосується і рішень, дій або бездіяльності державного виконавця або іншої посадової особи державної виконавчої служби щодо виконання рішень інших органів (посадових осіб) можуть бути оскаржені до відповідного адміністративного суду в порядку, передбаченому законом.

Як зазначено вище, учасники виконавчого провадження мають право на оскарження рішень, дій та бездіяльності посадових осіб органів державної виконавчої служби в судовому порядку. Під учасниками виконавчого провадження слід розуміти осіб, перелічених у ч. 1 ст. 7 Закону України «Про виконавче провадження», перелік яких є вичерпним.

Варто зазначити, що у статті 181 Кодексу адміністративного судочинства вказується про те, що право на звернення до суду мають не лише учасники виконавчого провадження, але й особи, які залучаються до проведення виконавчих дій, а саме, – поняті, працівники органів внутрішніх справ, представники органів опіки і піклування, інших органів та установ, залучених державним виконавцем у порядку, встановленому цим Законом (частина 2 ст. 7 ЗУ «Про виконавче провадження»).

Так, постановою Пленуму Вищого адміністративного суду України від 21.05.2012 р. № 5 надано роз'яснення раніше згаданих законодавчих норм щодо галузевої юрисдикції таких спорів [12].

До критеріїв визначення юрисдикції розгляду та вирішення справ з приводу оскарження рішень дій чи бездіяльності органів державної виконавчої служби щодо виконання судового рішення є юрисдикційна належність суду, який видав виконавчий документ. Цієї ж думки притримуються і Вищий адміністративний суд України та Вищий спеціалізований суд України з розгляду цивільних та кримінальних справ, викладених у Довідці про вивчення та узагальнення практики розгляду адміністративними судами справ з приводу оскарження рішень, дій або бездіяльності державної виконавчої служби від 05.04.2012 р. [2] та листі про практику розгляду судами скарг на рішення, дії або бездіяльність державного виконавця чи іншої посадової особи державної виконавчої служби під час виконання судового рішення у цивільній справі від 28.01.2013 р. № 24-152/0/4-13 [11].

З цих підстав до юрисдикції адміністративних судів належать усі справи з приводу оскарження рішень, дій чи бездіяльності органів державної виконавчої служби щодо виконання судових рішень на підставі виконавчих документів, за винятком тих, які видано загальними та господарськими судами у разі звернення до суду сторін відповідного виконавчого провадження чи їхніх представників.

Отже, юрисдикційність розгляду скарг на рішення, дії та бездіяльність державного виконавця чи іншої посадової особи Державної виконавчої служби залежить від спеціалізації суду, який ухвалив рішення, що підлягає примусовому виконанню зазначеними органами.

Варто також звернути увагу на статтю 121 2 Господарського процесуального кодексу України та Постанову пленуму Вищого господарського суду України від 17 жовтня 2012 року № 9 «Про деякі питання практики виконання рішень, ухвал, постанов господарських судів України» через те, що скарги на рішення, дії та бездіяльність державного виконавця чи іншої посадової особи Державної виконавчої служби під час виконання судових рішень, ухвалених господарським судом відповідно до Господарського процесуального кодексу України,

підлягають розгляду господарськими судами [1].

Аналіз судової практики показує, що мають місце труднощі під час визначення юрисдикції судів щодо оскарження рішень, дій чи бездіяльності державної виконавчої служби під час виконання зведених виконавчих проваджень [9].

Прийняті органами ДВС, її посадовими особами будь-які рішення в процесі здійснення виконання судових рішень господарських судів підлягають оскарженню до зазначених судів, так як відповідно до статті 121-2 ГПК підпадають під ознаки дій цих органів та осіб.

Якщо у відповідній скарзі йдеться про оскарження дій (бездіяльності) органу ДВС у зведеному виконавчому провадженні, то вона підлягає розглядові господарським судом у тій частині, яка стосується виконання рішення (ухвали, постанови) господарського суду, але не загального суду чи іншого органу, який видав виконавчий документ.

Ще однією особливістю оскарження дій уповноважених осіб до суду є його строківість, тобто право на звернення із скаргою протягом встановленого законодавцем строку. Частиною першою статті 385 ЦПК визначено, що скаргу на рішення, дії чи бездіяльність державного виконавця може бути подано до суду у десятиденний строк з дня, коли особа дізналася або повинна була дізнатися про порушення її прав чи свобод. Проте, якщо особа пропустила цей строк з поважних причин для подання скарги, він може бути поновлений судом. Слід також пам'ятати, що Законом України «Про виконавче провадження» встановлено спеціальний порядок обчислення строків звернення до суду зі скаргою на рішення, дії або бездіяльність органів державної виконавчої служби та їх посадових осіб, який судам і потрібно враховувати, а не загальний строк, визначений статтею 385 ЦПК. Десятиденний строк обчислюється з моменту одержання заявником копії відповідної постанови [2].

На жаль, не завжди державний виконавець здійснює передбачену відповідним законом дію або приймає постанову у виконавчому провадженні у визначений строк.

Якщо ж обов'язок державного виконавця здійснити певну дію прямо передбачено законом, але строки її вчинення не зазначені, то бездіяльність державного виконавця може бути оскаржена в будь-який час, коли особа прийде до висновку, що ця бездіяльність порушує її права чи свободи, оскільки правопорушення є триваючим.

Тобто нездійснення державним виконавцем або іншою посадовою особою своїх обов'язків, покладених на неї законом, не повинно будь-яким чином призводити до порушення чи обмеження прав суб'єктів права на оскарження її незаконних дій.

Наступною особливістю оскарження є форма і зміст скарги. Скарга має відповідати загальним вимогам щодо форми та змісту позовної заяви, передбаченим положеннями ЦПК, та містити відомості, перелічені в частині сьомій статті 82 Закону України «Про виконавче провадження».

Тобто містити таку інформацію:

- 1) найменування суду, до якого подається скарга;
- 2) ім'я (найменування) скаржника і суб'єкта оскарження, а також ім'я представника скаржника, якщо скарга подається представником, їх місце проживання (перебування) або місцезнаходження, поштовий індекс, номери засобів зв'язку, якщо такі відомі;
- 3) зміст вимог;
- 4) виклад обставин, якими скаржник обгрунтовує свої вимоги;
- 5) зазначення доказів, що підтверджують кожен обставину;
- 6) перелік документів, що додаються до заяви.

Скарга підписується позивачем або його представником із зазначенням дати її подання.

Про подання скарги, яка належним чином оформлена, суд зобов'язаний повідомити відповідну ДВС не пізніше наступного дня після прийняття її судом. Процесуальний порядок розгляду та вирішення зазначених справ врегульовано розділом VII ЦПК. Суд має постановити ухвалу про прийняття скарги до розгляду. З цим пов'язано також і питання ефективності, своєчасності розгляду скарги з метою запобігання не-

бажаному розвитку виконавчих процедур. Таким чином, згідно з прецедентною практикою Європейського суду з прав людини датою прийняття скарги судом є дата надходження її до суду, якщо процесуальним законом не встановлено інші строки, як у згаданому випадку.

Учасники судового розгляду скарги є ще однією особливістю вказаного оскарження. Відповідно до статті 26 ЦПК сторона виконавчого провадження, яка звернулася до суду зі скаргою, бере участь в її розгляді як заявник, а інші учасники цього провадження, прав і обов'язків яких безпосередньо стосується розгляд і вирішення цієї скарги, - як заінтересовані особи.

Згідно з роз'ясненням пункту 4 постанови пленуму Верховного Суду України «Про практику розгляду судами скарг на рішення, дії або бездіяльність органів і посадових осіб державної виконавчої служби та звернень учасників виконавчого провадження» неявка в судові засідання в зазначених справах заявника або заінтересованої особи, яким повідомлено про час і місце його проведення, не перешкоджає розгляду скарги. При цьому норма частини другої статті 386 ЦПК аналогічна нормі частини другої статті 248-23 ЦПК 1963 року, яку роз'яснював Верховний Суд України [13].

Не менш важливою особливістю оскарження є форма прийнятого судом рішення з розгляду скарг на дії, бездіяльність посадових осіб органів Державної виконавчої служби. Так, судовим рішенням у справі про оскарження рішення, дії або бездіяльності державного виконавця чи іншої посадової особи державної виконавчої служби під час виконання судового рішення у цивільній справі є ухвала (стаття 387 ЦПК) [13].

У разі встановлення обґрунтованості скарги суд визнає оскаржувані рішення, дії чи бездіяльність неправомірними і зобов'язує державного виконавця або іншу посадову особу ДВС задовольнити вимогу заявника та усунути порушення або іншим шляхом поновлює його порушені права чи свободи.

Якщо оскаржувані рішення, дії чи бездіяльність були прийняті або вчинені відповідно до закону, в межах повноважень

державного виконавця або іншої посадової особи ДВС і права чи свободи заявника не було порушено, суд постановляє ухвалу про відмову в задоволенні скарги [11].

Зазначене є обов'язком органу, що виконує судові рішення. Таким чином, суд не лише захищає порушені права і свободи осіб, які оскаржили рішення, дії чи бездіяльність державного виконавця чи іншої посадової особи ДВС, а й здійснює контроль за виконанням своїх ухвал.

З приводу того, що зазначене є обов'язком органу, що виконує судові рішення невиконання органом ДВС свого обов'язку повідомити суд про виконання ухвали і не наділяє суд відповідними повноваженнями щодо цього.

Висновки та перспективи подальших досліджень

Отже, завданням ДВС є своєчасне, повне і неупереджене примусове виконання рішень, передбачених законом, тому перевірка вчинених таких дій державним виконавцем є фактично перевіркою дотримання положення статті 6 Конвенції про захист прав людини і основоположних свобод щодо справедливого судового розгляду й належного виконання рішення суду [9].

Література

1. Господарський процесуальний кодекс України №1798-ХІІ від 06.11.1991 р.
2. Довідка ВАСУ про вивчення та узагальнення практики розгляду адміністративними судами справ з приводу оскарження рішень, дій або бездіяльності державної виконавчої служби від 05.04.2012 р.
3. Закон України «Про державну виконавчу службу» від 24 березня 1998 р. // ВВР України. – 1998. – № 36-37
4. Закон України «Про виконавче провадження» від 24 квітня 1999 р. № 606-XIV-ВР // Відомості Верховної Ради. – Із змінами від 6 травня 2012 р.
5. Закон України «Про звернення громадян» від 02.10.96 №393/96 – ВР // ВВР, 1996, №47
6. Закон України від 4 листопада 2010 року № 2677-VI «Про внесення змін до Закону України «Про виконавче проваджен-

АНОТАЦІЯ

У даній статті автор аналізує проблемні питання щодо оскарження дій уповноважених осіб до суду під час виконавчого провадження в Україні. У роботі розглянуто ключові питання щодо права фізичних і юридичних осіб у виконавчому провадженні з приводу оскарження дій (бездіяльності) державних виконавців.

SUMMARY

In this article the author analyzes critical questions about the appeal of actions of the authorized persons to the court during the enforcement proceedings in Ukraine. In the work of the key issues of the rights of physical and legal entities in the enforcement proceedings concerning the appeal of actions (inactivity) of the state executive.

ня» та деяких інших законодавчих актів України щодо вдосконалення процедури примусового виконання рішень судів та інших органів (посадових осіб)»

7. Інформаційний лист Вищого господарського суду України від 20 жовтня 2006 року № 01-8/2351 «Про деякі питання практики застосування норм Господарського процесуального кодексу України, порушені у доповідних записках про роботу господарських судів у 2005 році та в першому півріччі 2006 року»

8. Конституція України. Прийнята на п'ятій сесії Верховної Ради України 28 червня 1996 року зі змінами та доповненнями, внесеними Законом України «Про внесення змін до Конституції України» від 8 грудня 2004 року №2222-IV. Издательство «Юридическая практика», 2006 р.

9. Конвенція про захист прав людини і основоположних свобод; Європейська конвенція про захист прав людини і основних свобод від 4 листопада 1950 р.; Протокол № 1 від 20 березня 1952 р.; № 2 від 6 травня 1963 р.; № 4 від 16 вересня 1963р.; № від 28 квітня 1983 р.; № 7 від 22 листопада 1990

10. Кодекс адміністративного судочинства України №2747-IV від 06.07.2005 р.

11. Постанова Пленуму Вищого адміністративного суду України від 21.05.2012 р. № 5

12. Постанова пленуму Вищого господарського суду України від 17 жовтня 2012 року № 9 «Про деякі питання практики виконання рішень, ухвал, постанов господарських судів України»

13. Цивільний процесуальний кодекс України. – К.: Юрінком Інтер, 2001.